

Kikerekedő tekintetünkre meg is nevezte: Kőrösi Csoma Sándor! (Egy született magyar sem ejthette volna ki tisztában ezt a nevet!)

De a továbbiakban beszéljen ő maga: »Tudják-e Önök, hogy Kőrösi Csoma Brit-Indiában magáévá tette a Buddha tanait, de neve nemcsak a buddhisták körében közismert, hanem a műveltebb angolok fülében is ismerősen cseng. A britek indiai gyarmati történelmében ugyanis azért tartják számon e magyar tudóst, mert ő szerkesztette meg elsőként az angol—tibeti szótárt. (Tudtuk!)

Néhány évvel ezelőtt — folytatta újdonsült angol barátunk — mint Buddha hívei ötödmagammal elzarándokoltunk Kőrösi Csoma sírjához Dardzsilingbe.

Útvonalunkat úgy tűztük ki, hogy az Indiába vivő repülőút előtt elmentünk a transylvániai Csomakőrösrre (így mondta!), ahol is kedves szentünk időközben elpusztult szülőházának udvaráról egy — földlabdával együtt kiemelt — díofacsemetét helyeztünk el poggyászunk közé. A facsemete épen érkezett meg velünk Dardzsilingbe, és egy rövid vallásos szertartás során elültettük szentünk sírjára.«

Idén, születésének 200. évfordulóján dardzsilingi sírjához ismét sokan zarándokolnak el. A világ minden tájáról, mindenekelőtt honfitársak, attól a gondolattól is megérintve, amelyet az erdélyi költő, Dsida Jenő így fogalmazott meg „Psalmus Hungaricus”-ában:

... elindulok, mint egykor Csoma Sándor,
hogy felkutassak mindenegy magyart ...

A nyolcszögű márványoszlop, a legmagasabb csúcsok háttérével, a „legnagyobb magyar” soraival szinte jelképpé vált: a világ bármely pontjáról oda csak föl lehet tekinteni. S rajta a fölvésetlen tanulság is: Napkelet és Napnyugat között a megmaradás egyetlen útja az örök fölfelé, a legmagasabb csúcsokra törés.

„Vegyetek példát egy árva fiún ...”

SZILÁGYI FERENC

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság javaslata a külföldi felsőfokú magyar oktatás továbbfejlesztésére

Bevezetés

Minden nemzet elemi érdeke, hogy segítse világszerte kinevelődni azokat a szakembereket, akik kultúráját, irodalmát, nyelvét magas színvonalon ismerik, azt terjeszteni, kutatni tudják. A nyelvileg elszigetelt s ezért a nemzetközi arénában nehezebben utat törő magyar kultúra esetében ez a feladat még fokozottabban jelentkezik. Az a tény pedig, hogy országunk határain kívül több millió magyar él a legkülönbözőbb országokban, a hungarológiában jártas külföldi szakemberek kinevelése a külföldi magyarság nemzetiségének, illetve anyaországga kultúrájához való kötődésének megtartása érdekében is elengedhetetlen. Érthető ezért, hogy a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, mely a hungaro-

lógusok nemzetközi összefogására hivatott, megalakulásától kezdve nagy figyelmet szentelt ennek a kérdésnek, azt több vezetőségi ülésén tárgyalta, s az 1981-ben megtartott I. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszusnak is napirendjére tűzte. A Társaság nemzetközi vezetősége is bőséges ismeretekkel és tapasztalatokkal rendelkezik a magyar nyelv, irodalom s általában a hungarológia külföldön történő egyetemi oktatásáról, annak eredményeiről, nehézségeiről, fogytékosságairól. A Társaság a maga részéről minden lehető meg óhajt tenni a külföldi magyar egyetemi oktatás előmozdításáért, de mint társadalmi szerv csupán a már működő magyar oktatók körében fejthet ki tevékenységet, igyekezve velük és köztük a kapcsolatok megteremtésére, elősegítve az új eredményekről, eseményekről való tájékozottságukat (Hungarológiai Értesítő). A külföldi oktatóhelyek struktúrájába, az oktatás programjába, a személyek kiválasztásába azonban nincs beleszólása (legfeljebb tanácsokkal, javaslatokkal élhet egyes alkalmakkor). Ez utóbbi kérdésekben elsősorban a legkülönbözőbb országok egyetemei, illetve az azokat fenntartó államok az illetékesek. Tekintettel azonban arra, hogy az esetek jó részében a magyar nyelv és irodalom külföldi egyetemi oktatása államközi egyezmények alapján, Magyarországról kiküldött oktatók által vagy részvételével történik, igen nagy e tekintetben a magyar állam szerepe, illetékessége és felelőssége. A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság vezetősége 1982. június 4-én tartott ülésén megbízta ezért a Társaság budapesti titkárságát, hogy — támaszkodva a nagyszámú tapasztalatra, a helyzet alapos ismeretére — forduljon javaslattal az illetékes magyar állami szervekhez a külföldi magyar egyetemi oktatás magyar állami részről történő hatékonyabb támogatása, tervszerűbb irányítása, szervezettebb kezelése érdekében. E megbízás jegyében óhajtjuk tisztelettel előterjeszteni az alábbiakat.

A jelenlegi helyzet

A magyar állam illetékes hatóságai, a Művelődési (korábban Oktatási) Minisztérium és a nemrég megszűnt Kulturális Kapcsolatok Intézete az 1960-as évektől kezdve igen nagy erőfeszítéseket tett, és jelentős anyagi áldozatokat hozott magyar tanszékeknek és lektorátusoknak különböző külföldi egyetemeken való létrehozása érdekében. Ennek eredményeképpen a Magyarországról egymást váltva kiküldött oktatóknak egész nemzetközi hálózata alakult ki, és sikerült meggyökereztetni a magyarnak mint egyetemi tárgynak az oktatását számos olyan egyetemen, illetve országban, ahol erre soha a múltban nem került sor. Megvan tehát a biztos alap, melyre támaszkodva az eddigi munkát tovább lehet fejleszteni. Társaságunk, illetve a külföldi magyar oktatásban közreműködő magyar és nem magyar oktatók pedig úgy érzik, hogy tovább is kell fejleszteni. Hála az eddigi munkának, elérkezett az ideje annak, hogy szervezettebbé, tervszerűbbé válják az e téren végzett állami irányító munka, annál is inkább, mert az elmúlt két évtizedben az újabb és újabb oktatóhelyek létesítésének örvendetes lendületében nem került sor a kérdés nagyobb távlatban való átgondolására, egy hosszútávú program — vagy ha úgy tetszik stratégia — kialakítására.

Közbevetőleg meg kell jegyeznünk, hogy a külföldön folyó magyar oktatás valóságos helyzetének felmérése és lehetőségeinek széles körű megismertetése terén fontos munkát végzett az anyanyelvi mozgalom. A vezetőség a tagsággal

karöltve sokat tett az oktatói munka színvonalának emeléséért, mind elvi, mind pedig gyakorlati vonatkozásban, elsősorban az alsó és középfokú iskolák igényeit tartva szem előtt. Külön említést érdemelnek azok a tankönyvek, amelyek az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége szakembereinek irányításával, részint a közreműködésével készültek, és hathatósan járultak hozzá az oktatás korszerűbbé tételéhez. A Védnökség újabban kiterjesztette figyelmét az egyetemi oktatásra is, és az egyetemi fórum működése azt a reményt kelti, hogy az anyanyelvi mozgalom a magyar nyelvű felsőoktatás körében is hasznos kezdeményezéseket indíthat el.

Az idők folyamán azonban számos nehézség, anomália vált nyilvánvalóvá, mely akadályokat gördít a munka folytatása elé, csökkenti az abban részt vevők lelkesedését. Úgy érezzük ezért, akkor járunk el helyesen, ha a közismert, imponáló eredmények elősorolása és méltatása helyett elsősorban ezekre a nehézségekre, gyengeségekre hívjuk fel a figyelmet.

a) Hiányzik a külföldi egyetemeken való magyar oktatás kérdésének egyéges irányítása; nincs olyan szerv, melynek hivatali teendője kizárólag ez a feladatkör lenne. Jelenleg részben a minisztérium egyetemi, részben nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó osztálya intézi az ezzel kapcsolatos ügyeket. Mindkettőnek számos feladata között azonban ez csak az egyik, s nem is a legnagyobb, nem is a legfontosabb, így különösebb erőfeszítést egyik sem fordíthat rá. Nem szerencsés a munka ilyen megosztása sem: az egyikre tartozik a kérdés szakmai része, a hazai személyek kiválogatása, míg a másakra a külföldi munkahellyel kapcsolatos kérdések. Pedig e két dolog a legszorosabban egybetartozik, megfelelő átgondolt intézésére csak a mindkét irányban tájékozott személyek lehetnek képesek. Vagyis olyan, a hungarológia kérdéseiben tájékozott s a hazai tudományos mezőnyt jól ismerő személyek, akik egyúttal ismerik a különböző külföldi országok egyetemi rendszerét, az oktatás ottani sajátosságait, azokat a személyi, anyagi stb. feltételeket, melyek közt egy-egy országban az egyetemi oktatók dolgoznak. Sajnos, jelenleg az ilyen felkészültségű munkatársak hiányoznak a hivatalokból. Arra pedig a jelenlegi körülmények között nem is kerülhet sor, hogy ne csak a Magyarországról kiküldött oktatók problémáival, hanem a külföldiek által betöltött oktatóhelyek támogatásával is foglalkozhassanak az említett minisztériumi osztályok.

b) A külföldön létesített magyar oktatóhelyek, illetve az ott dolgozó magyar lektorok és professzorok kérdésének az intézésében a hosszan előrelátó tervezés helyett inkább a rögtönzés érvényesül. Valamely oktatóhely létrehozása rendszerint pillanatnyi kedvező politikai adottságoknak köszönhető csak, vagyis taktikai lépés, miközben nincs jól átgondolt stratégia arra vonatkozóan, hogy hol mindenütt kellene még a magyar oktatás bevezetésére erőfeszítéseket tenni. A külföldi tanszékek és lektorátusok ügye rendszerint csak akkor kerül napirendre, amikor közeledik egy kulturális egyezménynek vagy munkatervnek a tárgyalása, s ilyenkor gyorsan és hirtelen készülnek javaslatok sokszor a kérdés (különösen az adott ország egyetemi viszonyainak) alapos ismerete és tanulmányozása nélkül. Amikor még messze van az ilyen tárgyalás, s volna idő az ügyet alaposan előkészíteni, akkor egyik hivatali szerv sem hajlandó még vele foglalkozni, minthogy akkor éppen más, pillanatnyilag sürgetőbb dolgokkal van elfoglalva. Rögtönzés érvényesül a személyek kiválasztásában is: rendszerint hosszú ideig forgalomban vannak különböző kiszemelt vagy önjelölt személyek nevei, de rendszerint a legutolsó időig egyik sem tudja, hogy mennie kell-e

majd vagy sem. Így nincs módja kellően felkészülni, nincs lehetőség arra, hogy itthoni munkáit, kötelezettségeit lezárja. Ez a körülmény pedig gyakran egyfajta kontraszelekcióhoz vezet: a komolyabb és ezért sok irányban lekötött szakemberek ritkán igyekeznek a külföldi oktatói posztokra.

c) Nem lévén megfelelő, kompetens és hozzáértő irányító szerv, még a kielégítő tájékoztásra sincs lehetőség. A külföldi magyar oktatóhelyek pontos nevééről, címéről, az ottani oktatókról még egy hivatalos jegyzék sincs (ezért próbált a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság ezen segíteni a külföldi oktatóhelyekről készített tájékoztató kiadványával két évvel ezelőtt); pedig folyamatos, napra kész tájékozottsággal kellene rendelkezni. Így nem kerülhet sor a tanszékek, lektorátusok, illetve az ott működő oktatók munkájának rendszeres támogatására sem. Rendeztek ugyan a múltban egy-két lektori értekezletet, mely hasznos kölcsönös tapasztalatcserére adott alkalmat; másrészt a KKI régebben küldözgetett egyes helyekre könyveket, mindez azonban nélkülözte a rendszeres és az igazi hozzáértést. Pedig szükséges volna az oktatóhelyek számára rendszeres tájékoztatókat kiadni; az anyagi lehetőségekhez mérten könyvküldéssel támogatni könyvtárakat (kiterjesztve ezt részben olyan tanszékekre is, melyeken nem hazaiak oktatnak); megfelelő kézikönyveket íratni és kiadatni; magas színvonalú szemináriumokat rendezni a külföldi magyar tanárok és lektorok számára, tekintet nélkül arra, hogy az illetők hazai kiküldöttek vagy külföldiek.

d) Végül, hiányzik az a szerv, az a fórum, hivatal, melynek kötelessége, sőt szívügye is a külföldön magyart oktatókról való gondoskodás. Jelenleg a legtöbb tanár teljesen magára van hagyva; ellenőrzéssel sem zaklatja őket senki, pedig ez is szükséges volna. Különböző adminisztratív s gyakran igen súlyos anyagi gondjaikon segíteni senkinek sem feladata, — adott esetekben az illető országokban működő magyar külképviselet egyik-másik tagjának jóindulatán múlik csupán, ha az oktatók segítségben részesülnek. Magyar hivatalos részről különösebb társadalmi megbecsülésben nincs részük, a külföldi magyar kolóniáknak csak amolyan megtúrt s a nagyon sokadik helyen álló tagjai. Általában senkit, semmilyen szervet nem érdekel különösebben, hogy oktató munkájuk milyen eredménnyel jár, hogy a szorosabban vett egyetemi oktatáson kívül milyen egyéb kulturális kezdeményezéseik vannak, hogy végeznek-e és milyen eredménnyel tudományos munkát.

Úgy érezzük, hogy a fenti „látlet” alapján időszerű volna a kérdés rendezését napirendre tűzni.

Más országok példája

A mienkkel hasonló gondokkal küzdenek más országok is. Nem egy esetben régóta, kitűnően megoldották a külföldi oktatóhelyek irányításának és segítésének kérdését. Érdemes ezért az ilyen példákra odafigyelni, elsősorban az olyan országokat véve szemügyre, melyeknek helyzete hasonló a mienkhez (közepes nagyságúak, nyelvük elterjedése erősen limitált, irodalmuk kevésbé ismert stb.) Három ország: Hollandia, Lengyelország és Finnország ez irányú tevékenységét ismertetjük röviden.

A *Hollandiában* működő *Vereniging voor Neerlandistiek* nemzetközi társaság munkáját nemzetközi összetételű vezetőség irányítja. Szoros kapcsolatban

áll a holland nevelésügyi minisztérium nemzetközi kapcsolatokat ápoló igazgatóságával, s ugyanakkor a flamand kulturális minisztériummal is. Egyik legfontosabb feladatkörének tekinti, hogy a külföldi egyetemeken holland tanulmányokkal foglalkozó oktatók számára kollokviumokat szervezzen. A kollokviumokat három évenként rendezik meg, felváltva Hollandiában és Belgiumban. A kollokviumokon a nyelvészeti, irodalmi, művelődéstörténeti tárgyú előadások mellett filmeket mutatnak be, kiállításokat rendeznek, és kirándulásokra is sort kerítenek. 1976-ban Antwerpenben tartották a hatodik tanácskozást.

A Társaság a holland studiumokban érdekelt külföldi oktatókat — a minisztérium költségén — rendszeresen ellátja információs anyagokkal. Megjeleníti a „*Neerlandica Extra Muros*” című tájékoztató folyóiratot, ebben közzéteszi a holland nyelvet oktatóknak és a társaság tagjainak névsorát, beszámol a holland nyelv, az irodalom és az élet kapcsolatának változásairól. A Társaság nederlandsztikai könyvsorozatát is kiad, ebben a külföldön hollandot oktató és kutató szakemberek munkáit bocsátják közre. A Társaság kezdeményezésére új holland nyelvtankönyv jelent meg a külföldi egyetemeken hollandot tanuló diákok számára.

Lengyelországban, a varsói egyetemen a „Lengyel Nyelv és Kultúra Intézet a Külföldieknek” (*Polonicum*) 1956 óta folytatja tevékenységét. Kezdetben ez volt a Szlavisták Nemzetközi Nyári Egyetemének irodája, 1961—1977 között pedig a Lengyel Nyelv és Kultúra Stúdiuma.

Eleinte az volt a „*Polonicum*” célja, hogy évente nyári egyetemet szervezzen a külföldi szlavistáknak és polonistáknak, együttműködjék a külföldi szlavisztikai kutatóközpontokkal, különösen pedig azokkal, amelyeknek a keretén belül önálló polonisztikai részleg van. Ezeket a központokat alapvető tudományos és oktatási segédeszközökkel látta el, és támogatta a Lengyelországból külföldre küldött lektorok, lektorátusok munkáját.

A „*Polonicum*” tevékenysége fokozatosan kiterelbélyesedett: egész éves tanfolyamokat szervezett a varsói felsőoktatási intézményekben tanuló külföldiek (egyetemisták és diplomás gyakornokok) számára a külföldi lengyel nyelvi lektorok előkészítése céljából; közreműködött a külföldi lektorátusok tankönyveinek és oktatási segédeszközökének előkészítésében, bibliográfiai kutatásokat végzett a külföldi szakemberek számára; egyéni konzultációkat szervezett külföldi polonistáknak, információkat gyűjtött a külföldi polonisztikai kutatóhelyekről és a külföldi polonikumokról.

1968-ban a *Polonicumot*, mely addig szervezeti szempontból közvetlenül a Varsói Egyetem rektora alá tartozott, a Lengyel Filológiai Karhoz csatolták (Lengyelországban az egyetemi karok kisebb egységeket tömörítenek, mint Magyarországon).

1977-ben a *Polonicumot* intézet rangjára emelték, ami jelentős mértékben megnövelte feladatainak körét. Az intézet keretében két csoportot hoztak létre: a lengyel nyelv mint idegen nyelv oktatása, illetőleg a lengyel kultúra külföldi terjesztése témájával foglalkozó csoportot. Megalakították a Külföldi Polonisztikai Műhelyekkel való Együttműködés Központját is, és jelentős mértékben fejlesztették azt a részleget, amely a külföldi polonisztikai és szlavisztikai műhelyek támogatásával foglalkozik.

Az Együttműködési Központ igyekszik szorosabb kapcsolatot kiépíteni a külföldi polonisztikai kutatóhelyekkel és az egyes kutatókkal. A módszeresen végzett kérdőíves felméréseknek, a külföldi lektorok beszámolóinak, a külföldi

kutatóhelyeket felkereső lengyel professzorok jelentéseinek köszönhetően kar-totékrendszerben rögzítették a külföldi polonisztikai műhelyekről és kutatókról szóló információkat, és elkészítették a külföldi polonikák bibliográfiáját. Itt gyűjtik azokat, az egyes műhelyek káderigényeire és oktatási segédleteire vonatkozó adatokat, amelyek kielégítésében a lengyel fél szerepet játszhat.

Az Ellátási Részleg rendszeresen küld anyagokat a külföldi műhelyeknek. A Polonicum által ellátott műhelyek közül a legfontosabbak természetesen az egyetemi tanszékek. Kivételes esetben elküldik a Polonicum kiadványait olyan nem egyetemi intézményekbe is, ahol lengyel nyelvtanítás folyik (nyugat-európai szabadegyetemek, lengyel nagykövetségek melletti lengyel kulturális központok, egyes iskolák). Végül pedig a Polonicum ellátja saját oktatási segéd-eszközeivel azokat a hazai intézményeket, amelyek külföldieket tanítanak lengyel nyelvre.

Az oktatási segédeszközök sorában kiadványok, folyóiratok és audiovizuális eszközök találhatók. A kiadványok jelentős részét a Polonicum által kipróbált és kidolgozott jegyzetek alkotják. A szétküldött anyagok között egyre nagyobb az aránya az audiovizuális eszközöknek: a lemezeknek, diafilmeknek, magnószalagoknak és térképeknek. A tankönyveket, jegyzeteket és szótárakat nagyobbbrészt több példányban juttatják el egy-egy helyre, ami elősegíti az oktatás hatásfokának növelését. A kiadványokért cserébe külföldről a Polonicum bizonyos publikációkat kap. Ez csak kicsi és önkéntes rekompenzáció a külföldi intézmények támogatására szánt és évről évre növekvő anyagi ráfordításokhoz képest.

Oktatómunkát két területen folytat a Polonicum. Az egész egyetemi évben működnek a külföldiek részére szervezett lengyel nyelvi lektorátusok. Az egyetemi foglalkozások szünetében a Polonicum három tanfolyamot rendez külföldieknek.

Az „A” kurzus augusztusban négy hétig tart egyetemisták részére. Programja a következőkből áll: lengyel nyelvórák naponta 2—4 óras időkeretben, három szinten; előadások a lengyel művelődés és irodalom történetéről (angol és francia nyelven is); előadások a lengyel társadalom aktuális kérdéseiről; találkozók a lengyel kulturális élet kiváló képviselőivel; kirándulások, film, színház.

A „B” kurzus szeptemberben kerül sorra, három hétig tart, gyakornokoknak, tudományos kutatóknak és fordítóknak. A programban a következő témák szerepelnek: előadások és szemináriumok a lengyel irodalom történetéről; nyelvi-stilisztikai szemináriumok; tájékoztatás a jelenleg folyó polonisztikai kutatásokról és a kulturális élet időszerű kérdéseiről; előadások a fordításelméletről és -gyakorlatról; találkozók és speciális viták.

Az olasz szlavisták és polonisták kurzusát január és február hónapban rendezik meg, három hétig tart, egyetemisták és oktatók számára. Az intenzív nyelvtanulás mellett előadásokat, szemináriumokat tartanak lengyel művelődés-történetből és irodalomtörténetből, továbbá a lengyel—olasz történelmi, kulturális és irodalmi kapcsolatok történetéből.

Végül pedig a Polonicum tevékenységének külön területét öleli fel a külföldi lengyel lektori állásra jelentkezők minősítésében és felkészítésében való részvétel. 1972-ben hívták életre a Tudományos, Felsőoktatási és Technikai Minisztérium mellett a Külföldi Lengyel Lektorok Felvételi és Minősítési Egyetemközi Bizottságát. Hivatalból a Polonicum igazgatója ennek a bizottságnak

az elnöke. A lektorjelöltek e bizottság előtt kötelesek minősítő beszélgetésre megjelenni. Pozitív eredmény esetén az illető részt vehet a Polonicum által szervezett felkészítő konzultációkon, amelyeken, többek között, a lengyel nyelv mint idegen nyelv oktatásának gyakorlati és elméleti kérdéseivel, a lengyel történelem, kultúra és irodalom oktatásával, továbbá aktuális kultúrpolitikai témákkal foglalkoznak. Jelenleg a lektorok felkészítésének reformját tervezik: szó van róla, hogy meghosszabbítják a felkészülési időszakot, hogy mélyebb idegen nyelvi ismeretet sajátíttassanak el a jelöltekkel, és alaposabb tudást nyújtsanak a lengyel nyelv idegeneknek történő tanítási módszertanát illetően.

A Polonicum jelenleg 30 főállású munkatárssal rendelkezik (25 oktató és műszaki szakember, valamint 5 fő adminisztrációs munkakörben). Tevékenységét a Varsói Egyetem költségvetéséből fedezik, továbbá a Tudományos, Felsőoktatási és Technikai Minisztérium állandó támogatásából, valamint a Külügyminisztérium és a Kulturális Minisztérium alkalmi juttatásaiból.

Finnországban a finn nyelv és irodalom külföldi felsőoktatási intézményekben való oktatását a vendégtanárok és lektorok gondosan, céltudatosan kiépített és állandóan fejlesztett hálózatára építik. Jelen pillanatban Finnországból több mint 60, hivatalosan kiküldött oktató tevékenykedik külföldi egyetemeken — Japántól az USA-ig; (egyik legutóbbi új „hódításuk” finn barátainknak — Madrid).

A lektori ügyekkel, valamint a számos finnországi nyári egyetemen külföldiek részére szervezett nyelv- és egyéb tanfolyamok lebonyolításával az Oktatási Minisztérium kebelén belüli külön testület foglalkozik. Ebben a kb. 15 tagú bizottságban döntő szavuk van a nemzeti tudományok ismert s közreműködésre felkért művelőinek (nyelvész, irodalmár, történész, néprajzos professzoroknak), az elnöki funkciót pl. Pertti Virtaranta (a helsinki egyetemen a finn nyelv tanára) tölti be. Képviselteti magát itt — magas szinten — a finn Külügyminisztérium is.

Ez a testület nagy felelősséggel és hozzáértéssel végzi munkáját, amelyhez igen komoly anyagi eszközök is rendelkezésre állnak.

A lektorokkal kapcsolatos gyakorlati tennivalókat főállásban, felkészülten bizottság — a szakmai kompetencia birtokában — a legfelkészültebb jelölt mellett dönt. A bizottság messzemenően gondoskodik a lektorok felkészítéséről, állandó továbbképzéséről, biztosítja naprakész tudásukat a finn nyelv és kultúra aktuális kérdéseiben. Évente regionális — pl. közép-európai, skandináv stb. — konferenciákat szervez valamelyik külföldi állomáshelyen; minden év nyarán kötelező szakmai tanfolyamot rendez számukra Finnország egyik egyetemén. A bizottság a nemzetközi kulturális egyezmények megkötésekor igyekszik kedvező feltételeket biztosítani lektorai számára. A finn lektorok rendszeres fizetéskiegészítést is kapnak a kulturális kormányzattól (a kellő színvonalú megélhetés biztosítására, az otthoni kötelezettségek — lakbér, egyéb — teljesítésére).

A lektorokkal kapcsolatos gyakorlati tennivalókat főállásban, felkészülten és hozzáértéssel végzik a minisztériumnak kifejezetten a lektori ügyek intézésével megbízott tisztviselői. A lektorok jogállása mindenféle szempontból rendezve van.

Ezek a hivatalnokok gondoskodnak a pályázatot elnyert lektor teljes hivatalos adminisztrálásáról (útlevél, utaztatás, társadalmobiztosítás, lakásügyek, a fogadószervvel való kapcsolattartás). Ugyancsak ők gondoskodnak a lektorok oktatási „segédanyaggal” való bőséges és folyamatos ellátásáról. A lektor külön

utánjárás nélkül, az igény bejelentése után azonnal megkapja a munkájához szükséges könyvet, szótárt, lexikont, albumot, lemezt, filmet — mindebből akár a legdrágábbat is!

A finn lektorok és vendégtanárok munkáját a fogadó országokban működő finn követségek szeretetteljes figyelemmel kísérik, ügyes-bajos dolgaikban mindig segítségükre sietnek. A diplomaták és a lektorok között nem tátong szakadék, a finnek a lektorokat hazájuk kulturális diplomatáinak tekintik.

A külföldi felsőfokú intézményekben működő „magyar” (hungarológiai) tanszékek és lektorátusok tantervének kérdése

Elérkezett az ideje olyan oktatási modell kialakításának, mely a külföldön működő magyar tanszékeken és lektorátusokon megfelelő rugalmassággal az adott ország, illetve egyetem rendszeréhez és igényéhez igazodva alkalmazható. Ki kellene jelölni azokat a kereteket, amelyek ebben az oktatási formában meghatározzák az ismeretanyag lehetséges terjedelmét, mélységét és ütemezését.

Ennek megfelelően: új tantervek alapján megfelelő szintű jegyzetek, tankönyvek, szöveggyűjtemények, audiovizuális anyagok készítésére tervet kellene készíteni; a magyar nyelv és kultúra iránt érdeklődő külföldiek igényét figyelembe véve úgy kellene a tanterveket felépíteni, hogy azok nyitottságukkal távlatot és lehetőséget adjanak a további önképzésre vagy más posztgraduális képzésre.

Az általános oktatási sémára vonatkozóan természetesen többféle javaslat vehető figyelembe. Az itt következő ajánlás, mint egyik lehetséges tantervi felépítés az egyoldalú nyelvi képzés hátrányait, szűkös voltát igyekszik megszüntetni, s helyette egy nyitottabb rendszer körvonalait vázolja.

Az új modell az oktatás folyamatát négy szakaszra osztja, és a következő tantárgyakat veszi fel: 1. nyelvoktatás (magyar nyelven); 2. magyar nyelv és irodalom (idegen nyelven); 3. magyar kultúra (idegen nyelven).

1. A nyelvoktatás közvetítő nyelv nélkül, magyar nyelven folyik. Az oktatás folyamán a nyelvi órák száma fokozatosan csökken. Ennek oka, hogy a magyar nyelv és irodalom, továbbá a magyar kultúra illusztrációs anyaga egyre több magyar nyelvű, eredeti forrást tartalmaz, s így a magyar nyelvi gyakorlás is egyre inkább lehetséges a többi tantárgy keretében is.

2. A magyar nyelv és irodalom tárgy témája az első szakaszban: a mai magyar nyelvi rendszer. Célja a nyelvoktatás támogatása a nyelvi jelenségek elméleti megközelítésével. A témának elsősorban a magyar nyelv tipológiai jellegéből származó vonásokat és az adott ország nyelvével kapcsolatos kontrasztív szempontokat kell kiemelnie. A következő szakaszokban a nyelv- és irodalom történeti áttekintése után egyre több idő jut a mai magyar irodalom és irodalmi élet ismertetésére. Az anyag felépítésében biztosítani kell, hogy a kortárs irodalom bemutatása fokozatosan egyre több eredeti irodalmi anyaggal történjék.

3. A magyar kultúra című tárgy magában foglalja a néprajzot, és a mai magyar társadalomról is képet kíván nyújtani. Az első szakaszban a tárgy feladata, hogy a hallgatók általános tájékoztatást kapjanak a tanult nyelv országaról. Az érdeklődés fölkeltése biztosíthatja a következő szakaszokban e tárgybéli témák oktatásának sikerét.

Jegyzetjavaslatok

A nyelvi jegyzet állandó, módszertani útmutatóval ellátott tananyag: olvasmányokkal, szövegekkel, lexikai, nyelvtani gyakorlatokkal. Így: Laboratóriumi gyakorlatok kézikönyve; — Szöveggyűjtemény a nyelvoktatáshoz; — Szöveggyűjtemény az irodalomoktatáshoz; — Tanári kézikönyv és módszertani útmutató a nyelvoktatáshoz; — Tanári kézikönyv az irodalom, nyelvészet, néprajz, magyar kultúra egyes témaköreikhez.

A felkészítés és az eredeti tananyag magyar nyelvű. A tanterv tantárgyainak témakörét érintő, idegen nyelven megjelent publikációk, könyvek a külföldi egyetemek magyar tanszékein (lektorátusain) álljanak rendelkezésére a kiküldött tanárnak.

Az egyes tantárgyak kézikönyvei, szöveggyűjteményei olyan terjedelműek legyenek, hogy a magyar szakos (de pl. nem néprajz szakos) tanárnak nyújtsanak alapvető tájékoztatást a tárgykörben. Ennek alapján az adott ország, illetve a külföldi egyetemmel való megegyezés szerint a tanár maga állítsa össze az idegen nyelven leadott tananyagot. Az ilyen anyagok egy idő múlva törzsanyagai lehetnek egy-egy egyetem magyar tanszékének. Az újonnan kinevezett tanár ezt az anyagot felhasználhatja, s aktuális információkkal, új kutatási eredményekkel bővítheti, melyeket az itthoni felkészülés során ismert meg. Az audiovizuális anyagok megszerkesztése és legcélszerűbb összeállítása megfelelő szakember bevonásával történjék.

A külföldi magyar tanulmányok tartalmának és szerkezetének felépítésénél azt kell eldönteni, hogy a magyaroktatás tárgya zárt, lineáris, filológiai jellegű kurikulum legyen, vagy nyílt formájú, amely modulelemekből épül fel. Az utóbbi keret látszik a használhatóbbnak, s egyúttal a modulforma teszi lehetővé, hogy többféle programba legyen beépíthető. A nyílt rendszerű formánál kulcsfontosságú lenne egy, az oktatást megalapozó „Bevezetés a magyar stúdiumokba” című könyv, amelyet külföldieket is magába foglaló munkaközösség készíthetne el. (Ennek a tantárgynak klasszikus példája az Oxford Companion.) Ugyancsak szükség lenne egy „Hungary Today” típusú kiadványra (illetve tantárgyra) is, amely a legújabb kori országismeret legfőbb tudnivalóit foglalná össze. Legfőképpen szükség van azonban megfelelően képzett, jól kiválasztott szakemberekre (lektorokra, vendégtanárokra) és azok tájékoztatására, támogatására és továbbképzésére.

Úgy gondoljuk, hogy mindennek valóra váltásához új szervezeti formákat kell alkotni — végezetül erre teszünk javaslatot.

Szervezeti felépítés

Javasoljuk, hogy létesüljön egy magas szintű tanács a felsőfokú magyar oktatás irányítására.

I. *A külföldi felsőfokú magyar oktatás tanácsa* — 1. A külföldi felsőfokú magyar oktatás tanácsának (továbbiakban: Tanács) hatásköre kiterjedne a lektorokra és vendégtanárokra egyaránt. — 2. A Tanács a Művelődési Minisztériumhoz tartozna, és munkáját a minisztérium felügyeletével végezné. — 3. A Tanácsnak társadalmi és szakmai testületnek kellene lennie. — 4. A Tanács elnöke másodállásban, titkára főállásban látná el feladatát. — 5. Kívánatosnak

látszik, hogy a Tanács elnöki tisztét egyetemi tanári rangú szakember töltse be. — 6. A Tanács 10—15 tagból állhatna, és az alapvető nemzeti tudományok (nyelvészet, történettudomány, irodalomtudomány, néprajz) képviseltetnék benne magukat. A Művelődési Minisztérium és az illetékes főhatóságok megfelelő rangú képviselői is helyet kapnának benne. — 7. Hatáskörét úgy kellene megszabni, hogy határozathozatali és döntési jogkörrel legyen felruházva. Ennek megfelelően: döntene a vendégtanárok és lektorok kinevezésében; ellátná a szakfelügyeletet; tartaná a kapcsolatot a nem Magyarországról kiküldött hungarológus egyetemi oktatókkal; javaslatot dolgozna ki arra vonatkozólag, hogyan lehetne lektori, vendégtanári állásokat létesíteni azokban az országokban, ahol jelenleg nem folyik magyar oktatás. — 8. Ellátná a lektori ügyekkel foglalkozó intézmények koordinálását.

Indokolt és szükséges a Tanács mellett egy megfelelő szervezetet is létrehozni: a Lektori Központot.

II. *A Lektori Központ* — 1. A Központ a Művelődési Minisztériumhoz tartozna. — 2. A Központ vezetője a Tanács titkára lehetne; lehetőleg olyan szakember, aki lektorként (tanárként) dolgozott külföldön. — 3. Kapcsolatot tartana a magyar mint idegen nyelv oktatásával foglalkozó tanszékekkel, a NEI-vel, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társasággal és a Magyarok Világszövetségével. — 4. A Központ feladata lenne, hogy a Magyarországról kiküldendő oktatók személyére vonatkozó javaslatokat előkészítse, és a Tanács elé terjessze. — 5. Intézné a kiküldött oktatók adminisztratív és egyéb szervezési természetű ügyeit, eljárna indokolt kéréseik teljesítésében, begyűjtené jelentéseiket, azokat a Tanács elé terjesztené. — 6. Emellett foglalkozna a lektori állásra alkalmas szakemberek kiválasztásával, rangsorolásával és az előtervezéssel; javaslatokat tenne könyvek, jegyzetek, segédanyagok, audiovizuális eszközök készíttetésére, megíratására és kiadatására. — 7. Gondoskodna tájékoztató anyagok elkészítéséről és azok szétküldéséről; évente megjelentetné a külföldi hungarológiai műhelyek és oktatók jegyzékét. — 8. Szoros kapcsolatot tartana fenn a hungarológiai jellegű nyári egyetemekkel, tanfolyamokkal, és megszervezné, hogy a szakmai jellegű, továbbképzésnek tekinthető szemináriumokon a lektorok részt vegyenek. — 9. Közreműködne a külföldi tanszékek könyvellátásában, az OSZK-val karöltve. — 10. Előadás-sorozatokat, tanfolyamokat, szemináriumokat szervezne saját hatáskörén belül a lektorok és a külföldi (nem magyar) hungarológusok számára.

Budapest, 1983. január 3.

KLANICZAY TIBOR
főtitkár

†BÉLÁDI MIKLÓS
főtitkárhelyettes

A magyarságtudat fenntartásának műhelyei Kanadában

Rövid ismertetésben gyorsan fel lehetne sorolni azokat a helyeket, intézményeket, egyesületeket, magyar házakat és egyházakat, könyvtárakat, könyvkereskedéseket, újságokat, folyóiratokat, alapítványokat, társaságokat és cserkészcsapatokat, amelyek bizonyos fokon és módon elősegítik a magyar nyelv vagy magyar tudat megerősítését Kanadában. Folyamatban van egy nyilván-